

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE
ZNANOSTI

Izvanredni studij bibliotekarstva

Ak. godina: 2014./2015.

SANJA GLAVAK

Čitalačke navike učenika Osnovne škole Prelog

Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Ana Barbarić, izv. prof.

Zagreb, 2015.

SADRŽAJ

UVOD	2
1. PRIČA O KNJIZI I ČITANJU	4
2. KULTURA ČITANJA	6
2.1. Kako razvijati kulturu čitanja	6
2.2. Djeca i čitanje	7
3. ŠKOLSKA LEKTIRA KAO POVEZNICA DJECE I ČITANJA	9
3.1. Škola – knjiga – čitanje s razumijevanjem	10
3.2. Lektira – radost čitanja ili tortura?	11
4. ŠKOLA I SLOBODNO VRIJEME KOD DJECE	13
4.1. Uloga školskih knjižnica u poticanju čitanja	13
4.2. Što djeca rade u slobodno vrijeme?	15
4.3. Čitanje i slobodno vrijeme - ide li to zajedno?	17
5. ISTRAŽIVANJE	18
5.1. Problem istraživanja	18
5.2. Postavljanje hipoteze istraživanja	19
5.3. Metodologija istraživanja	19
6. REZULTATI PROVEDENOG ISTRAŽIVANJA	20
ZAKLJUČAK	27
LITERATURA	28
PRILOZI	30

UVOD

Od kako postoji knjiga i čitanje knjiga kao takvo, ono je ljudima pružalo užitak i ugodu otkrivajući nove načine života, poglede na život, nove ljude i običaje. Knjiga je bila cijenjena i prepoznata kao važan dio čovjeka koji je u njoj vidio najbolju prijateljicu i nikada nije bio sam.

Danas, pojavom televizije, mobitela, tableta, e-čitača a najviše Interneta, knjiga je pala u drugi plan, ona u tradicionalnom obliku, skup uvezanih listova na kojima nešto piše. Čitajući literaturu, različita istraživanja koja su proveli stručnjaci koji se bave proučavanjem knjiga ali i slušajući svakodnevne vijesti na TV-u, u tisku ili na radio stanicama, uvidjela sam kako u cijelom svijetu opada pismenost jer sve manje ljudi čita knjige. Tome je tako najviše kod osnovnoškolaca i srednjoškolaca koji ne čitaju lektiru iz užitka nego zato što moraju, a svoje slobodno vrijeme radije provode igrajući igrice na računalu ili odlaskom na zajedničko druženje u kafić ili park, nego čitajući knjigu.

Učenici školsku knjižnicu, mjesto gdje mogu raditi i druge aktivnosti a ne samo posuditi lektiru i napustiti prostoriju, još uvijek shvaćaju kao upravo to: mjesto gdje samo posuđuju školsku lektiru. Obzirom da su uvjereni kako čitanje ne može biti zanimljivo, uzbudljivo i ugodno, školska im lektira predstavlja obavezu, muku i prisilu a ne radost i spoznaju nečeg novog.

U ovom sam diplomskom radu provela istraživanje kod učenika četvrtih razreda osnovne škole te sam željela saznati kakve su čitalačke navike djece, čitaju li unutar svog slobodnog vremena te njihov stav o školskoj lektiri i školskoj knjižnici. U današnjem moru informacija i novih medija ovakva bi se istraživanja češće trebala provoditi kako bi se vidjelo dali se učenici i djeca općenito doista odriču knjige u korist nekih drugih sadržaja kao što su Internet, televizija, mobitel i sl. Saznati dali učenici u osnovnoj školi čitaju samo zato što moraju, i to školsku lektiru koja je propisana nastavnim planom i programom.

Istraživanje pod nazivom "Čitalačke navike učenika četvrtih razreda Osnovne škole Prelog" provedeno je u rujnu 2015. godine u obliku ankete a obuhvatilo je 58 ispitanika – učenika četvrtih razreda Osnovne škole Prelog. Rezultati ankete grafički su prikazani te je svako anketno pitanje popraćeno komentarima.

Anketa se sastojala od 10 pitanja koja su zatvorenog tipa. Na pitanja su ispitanici odgovarali zaokruživanjem slova ispred željenog odgovora. Anketa je otkrila zašto učenici čitaju knjige, koliko prosječno knjiga pročitaju, što najčešće rade u svoje slobodno vrijeme,

njihovo mišljenje o čitanju školske lektire, razloge čitanja lektire, dolaska u knjižnicu te općenito mišljenje o svojoj knjižnici.

1. PRIČA O KNJIZI I ČITANJU

"Priča o knjizi počinje u bogatoj ravnici u južnom dijelu Mezopotamije, gdje je jedan od najtajanstvenijih naroda u povijesti čovječanstva – Sumerani stvorio izvanredno visoku civilizaciju.“¹ Ovaj je narod u 5. tisućljeću pr.n.e. izumio pismo kada su se spustili sa sjevera, s područja Kaspijskog mora i zauzeli područje između rijeka Eufrata i Tigrisa. Takvo grafičko pismo služilo im je za zapisivanje njihovih misli i osjećaja ali i za zapisivanje administrativnih isprava i trgovačkih ugovora. Otkriće pisma a samim time i pojava knjiga razvilo je u ljudima veliko strahopoštovanje, a čak su se neke knjige smatrale božanske, mudre i svete. Svete do tolike mjere da ih ni sami bogovi nisu smjeli uzeti u ruke a da ih prethodno nisu oprali.²

Nakon što su pojedinci spoznali da svoje misli i osjećaje mogu zapisati i tako ih trajno zabilježiti i pohraniti, javilo se pitanje materijala na kojem će moći lako napisati razne oblike i crteže od kojih se sastojalo spomenuto prvo pismo. Kao najbolje i najpristupačnije rješenje bile su glinene pločice. Glina je kao materijal otporna na atmosferske utjecaje i neuništiva pa je upravo to pomoglo da dan danas znamo toliko o tom posebnom otkriću za ono doba. Na mokre glinene pločice pisari su utiskivali znakove sa zaoštrenom pisaljkom a onda su je ostavili da se osuši i ukruti na suncu.³ Kasnije, uz glinu, materijali na kojima se pisalo bili su zapravo sve što je moglo poslužiti kao ravna ploha na kojoj su se mogli ugravirati, napisati ili urezati znakovi tj. tadašnja slova. To su: koža, kost, oklop kornjače, svila, drvene dašćice, kamen, brončane posude, svila, bambusova trska, pergamena, papirus i papir. Usporedbe radi, izum papira a samim time i pojava knjige za ono doba značilo je ono što danas nama znače elektroničke knjige kojih je danas sve više i više. Kako vrijeme ide, mijenja se i oblik knjige pa nam ostaje pitanje kako će izgledati knjiga za par stotina godina.

Pojavom pisma javila se želja za čitanjem ali i pisanjem. Tada, čitati nije mogao svatko. To su mogli samo imućni i važni ljudi. Kasnije, djeci su čitali roditelji ili tzv. kućni učitelji jer škole nisu postojale.

Sve veća proizvodnja knjiga rezultirala je pojavom prvih knjižnica. Većina knjižnica sadržavala je knjige pojedinih bibliofila i učenih ljudi koji su svoje privatne zbirke stvarali za osobne potrebe. "Sve do Aristotela (348 – 322 god. pr. n.e.) ni u Ateni ni u cijeloj Grčkoj

¹ Stipčević, Aleksandar. Povijest knjige. Zagreb: Matica hrvatska, 1985. Str.7.

² Usp. Stipčević, Aleksandar. Sudbina knjige. Lokve: Naklada Benja, 2000. Str. 13-15.

³ Usp. Stipčević, Aleksandar. Povijest knjige. Zagreb: Matica hrvatska, 1985. Str. 22-32.

nema nijedne velike javne knjižnice – ako se izuzme ona u Miletu, koja je stradala od Perzijanaca."⁴ U to doba, veoma značajna knjižnica bila je Aleksandrijska knjižnica koju je pokrenuo i organizirao Grk Demetrije iz Falerona oko 350. - oko 285. god. pr. n.e. Sve dalje i dalje osnivale su se knjižnice u svakom mjestu. Najviše je bilo onih privatnih koje su imali carevi u svojim kućama, učenjaci i pisci kojima je knjiga bila potrebna za svakodnevni rad te snobovi i bibliofili koji su knjige imali za ukras ili iz mode.⁵ Također, zbog sve veće potražnje za knjigom i čitanjem osnovane su i javne knjižnice koje su služile školama, piscima i svim kršćanima.

Potreba za posjedovanjem više knjiga istoga sadržaja povećavala se. Jedan primjerak knjige nije bio dovoljan da ga u isto vrijeme čita više ljudi. Zbog toga su se pojavili prepisivači, knjigoveže i knjižare.

U srednjem vijeku vrlo važnu ulogu imali su samostani. U njima su se knjige prepisivale i čuvale. Tzv. skriptoriji nalazili su se najčešće na gornjim katovima kamo se moglo doći samo uz pomoć ljestava, koje bi redovnici povlačili za sobom kada bi bili prisiljeni bježati prema vrhu zgrade. U tom slučaju, jedinu opasnost za redovnike i njihove knjige predstavljala su još vrata. Osim svećenstva, treba istaknuti i ulogu aristokracije u očuvanju i širenju kulture knjige u srednjem vijeku. Među njima prvi se istaknuo Karlo Veliki, koji je u 8. st. gradio škole, skriptorije i knjižnice, te je, posebno na svom dvoru, poticao prepisivanje i očuvanje starih tekstova. Da bi naglasio važnost obrazovanja i sam je dao primjer drugima, pohađajući školu zajedno sa svojim sinovima.⁶

Samostani su obrazovali nove naraštaje pisara, uglavnom redovnika, ali i laika koji bi se prihvatili te djelatnosti. U Hrvatskoj samostanske prepisivačke radionice postoje od 11. st. i vežu se uglavnom uz tri crkvena reda: benediktince, franjevence i dominikance. Tu se obavljalo ne samo prepisivanje, već i korektura teksta, izrada inicijala i minijatura, tinte i boja, pisaćeg pribora i pergamene, uvezivanje i sl., pa su u njima radili ljudi različitih zanimanja i vještina.⁷ Benediktinske i franjevačke knjižnice sadržavale su uglavnom knjige nabožnog sadržaja, dok su dominikanske bilo puno raznolikije i redovito su imale knjige iz „sedam slobodnih umijeća - gramatike, retorike i logike te aritmetike, geometrije, glazbe i astronomije.”⁸

Budući da su knjige, kao i samo znanje, u srednjem vijeku bile uglavnom skupe i teško dostupne, puno veća pozornost nego danas bila je pridana na materijalnoj strani knjige. Takav

⁴ Stipčević, Aleksandar. Povijest knjige. Zagreb: Matica hrvatska, 1985. Str. 107.

⁵ Usp. Isto, str. 108-123.

⁶ Usp. The Write Stuff. URL: <http://www.regia.org/manuscript.htm> (2015-9-26)

⁷ Usp. Stipčević, Aleksandar. Socijalna povijest knjige u Hrvata. Zagreb: Školska knjiga, 2004. Str. 74-75.

⁸ Isto, str. 27-37.

se odnos prema knjizi zadržao još i stoljećima nakon srednjeg vijeka, sve do modernog doba u kojem su knjige i pismenost prestale biti rijetkost i postale dijelom svakodnevice.

Johannes Gutenberg, koji je u Europu donio svojevrsnu revoluciju i 1455. godine objavio prvu tiskanu Bibliju, smatra se prvim izumiteljem tiskarskog stroja te je time došlo do velikog napretka u društvu jer je njegovo otkriće zamijenilo dotadašnje pisanje rukom. Ova tehnologija značajna je za širenje pismenosti, kulture, duhovnosti i raznih ideja. Razvilo se tiskanje raznih knjiga, što je dovelo do napretka znanosti i umjetnosti. Došlo je do povećanog broja pisaca, koji su svoje radove mogli objavljivati na ovaj način i učiniti ih dostupnim širokoj publici.

2. KULTURA ČITANJA

"Zagonetka čitanja provlači se kroz stoljeća. Zbog neuhvatljive, istovremeno i individualno i socijalno obojene prirode koju dijeli s knjigom, čitanju se oduvijek prilazilo sa skeptičnom mogućnošću da se točno i sveobuhvatno definira. Neosporno je da mnoge definicije svode čitanje, kao treću kariku u sklopu što ga još čine knjiga i čitalac, samo na jedan aspekt ili jednu funkciju (poput onekoja čitanje određuje kao "aktivnost na poimanju pročitanoj teksta"). Pri tome se često zaboravlja na društveno-kulturnu dimenziju čitanja koju Robert Escarpit naziva "činom komunikacije koji se ostvaruje posredstvom knjige". Drugim riječima, čitanje je akt komunikacije koji prenosi znanje i poruke što ga sadrže knjige, premašujući i vremenske i prostorne granice, bitno doprinoseći povezivanju ljudi."⁹

2.1. Kako razvijati kulturu čitanja

Potreba i navika čitanja se formira u najranijem dobu. Stoga čitanje u djetinjstvu i adolescenciji ima značaj za nivo čitalačke kulture svakog pojedinog čovjeka u kasnijoj dobi. Takav karakter ima i definicija kulture čitanja kao ukupnost potreba, navika i interesa za knjigom i čitanjem. Sigurno je da potreba za knjigom, navika čitanja, odnosno ono što nazivamo kulturom čitanja, proizlaze i iz kulturne tradicije i kulturne politike neke sredine.¹⁰

⁹ Sabolović-Krajina, Dijana. Neki aspekti čitalačke kulture mladih. URL: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/sabolovic_neki.htm (2015-9-26)

¹⁰ Usp. Stričević, Ivanka. Uloga obitelji u razvijanju čitateljske kulture djece predškolske dobi. // Kako razvijati kulturu čitanja: zbornik. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 1999. Str. 87-89.

Status knjige i značaj čitanja nije moguće izdvojiti iz relacije cjelovitog vrijednosnog sistema nekog društva, od kojeg zavisi da li će se stvarati društveni uvjeti pogodni za razvijanje potrebe za knjigom i čitanjem. Kao što dijete sve životne potrebe uči već u najranijoj dobi, tako je i sa čitanjem. „Mnogi roditelji uče svoju djecu čitati već prije polaska u školu. Tako djeca dolaze u prvi razred s djelomice usvojenom vještinom čitanja, što je jedna od najvažnijih zadataka na početku školovanja.“¹¹ Tome je tako jer su djeca od rođenja okružena odraslima koji čitaju. Gledajući njih i oni u nekom trenutku požele čitati, maštati i sanjati o priči te se tako uvode u svijet čitanja i razvijaju kulturu čitanja. Ono s čime se slažu gotovo svi znanstvenici jest to da je razdoblje od rođenja do polaska u školu, dakle rano djetinjstvo, razdoblje djetetovog najintenzivnijeg cjelokupnog razvitka i da ono što je u razvitku u toj dobi propušteno, poslije teško može biti nadoknađeno.¹² Kada se govori o čitanju mora se naglasiti da ono igra veliku ulogu u cjelokupnom razvoju djeteta (emocionalnom, intelektualnom, jezičnom, socijalnom itd). U početku se djeca mogu meškoltiti, dosađivati se, biti nemirna i odvracati pažnju tijekom čitanja, ali s vremenom će naučiti biti na miru tijekom trajanja knjige upravo kada ih zainteresira radnja knjige, likovi i događaji. Zajedno s razumijevanjem čitanja dolazi i snažnija samodisciplina, dulja pažnja, bolje pamćenje, a sve te sposobnosti koristit će djetetu kada krene u školu, kada nastupi čitanje lektire, svladavanje gradiva za ispite ali i sama pažnja i pozornost na satu. Mnoštvo pitanja koja djeca postavljaju (tko?, što?, gdje?, kako?) pružaju mnogo prilika da roditelji upotrijebe knjige kako bi pomogli djeci da postave pitanja i odgovore na njih te kako bi uz priču na najbolji način pojasnili djetetu ono što ga zanima. Kada djeci čitaju knjige, roditelji mogu postavljati pitanja koja će djetetu pomoći da uvježba ono što je naučio ili još uči, da nauči nešto o uzroku i posljedici («Što će se dogoditi?») te razvije vještine organiziranja i preraspodjele.¹³ Dijete usvaja kulturu čitanja knjiga, ali i kulturu slušanja.

2.2. Djeca i čitanje

Čitanje je ostalo neophodna ljudska vještina bez obzira na napredak tehnologije i izvora čitanja. Čitanje kao takvo djeci najčešće predstavlja dosadu, nezanimljivost, napornost i nekorisnost. Stoga je usađivanje istinske ljubavi prema čitanju preduvjet toga da djeca

¹¹ Nenadić-Bila, Diana. Igra i čitanje u predškolskoj dobi. // Kako razvijati kulturu čitanja: zbornik. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 1999. Str. 80.

¹² Maleš, D.; Stričević, I. Roditeljsko poticanje čitalačkih vještina u djece predškolske dobi. // Napredak, 144(2003), 2, str. 170-177.

¹³ Kako dijete naučiti čitati. URL: <http://www.savjetnica.com/kako-dijete-nauciti-citati/> (2015-10-8)

uranjaju u knjige kao u druge dimenzije, da se uživaju u fiktivne svjetove, da uživaju u virtuoznosti jezične arhitekture i da iz svega toga uistinu crpe hranu za jačanje svog mozga i prikupljaju materijal za izgradnju svoje osobnosti. Isto kao što su naučili ne voljeti čitanje, mogu ga naučiti voljeti, stoga je korisno osvijestiti i artikulirati što je to privlačno u čitanju i zašto je ono korisno za um i duh. Osnovne vještine neophodne za služenje novim komunikacijskim sustavima su upravo čitanje i pisanje koje djeca uče u prvom razredu Osnovne škole, pa čak i ranije u vrtiću. Bez ta dva osnovna segmenta dijete u današnjem svijetu ne može funkcionirati u smislu školovanja, snalaženja te stvaranja novih znanja. Zanimljivo je kako djeca, a svi smo bili djeca, uče čitati da bi se na taj način učilo. Što znači da kada naučimo čitati otvaraju nam se velika vrata iza kojih se krije svijet znanja. Čitanje i razumijevanje pročitano među najbitnijim su aspektima učenja. Utvrđeno je da bolji čitači kvalitetnije i brže uče, dok lošiji čitači imaju i više poteškoća pri učenju.¹⁴

Prvoj nacionalnoj kampanji za poticanje čitanja naglas djeci od najranije dobi "Čitaj mi" u posljednjih se nekoliko godina pridaje velika pozornost. "Pokrenuta je povodom Europske godine čitanja naglas, a pod pokroviteljstvom Ministarstva socijalne politike i mladih. Cilj kampanje je poticati roditelje i druge odrasle da s čitanjem naglas djetetu započnu već od njegova rođenja kako bi čitanje postalo dijelom svakodnevnog ugodnog druženja roditelja i djece te kako bi se stvorila posebna emocionalna veza između djeteta i odrasle osobe koja mu čita. Podjednako važan cilj jest poticati roditelje da s najmlađom djecom što prije počnu dolaziti u lokalnu narodnu knjižnicu."¹⁵ Mnoga provedena istraživanja, dokumenti, strategije pa i samo iskustvo pokazuju da se mozak djeteta do treće godine razvija jako brzo. U toj se dobi preporuča čitati djeci. Kampanja "Čitaj mi!" naglašava kako takvo čitanje mora biti čitano naglas jer je upravo takva metoda ključna za razvijanje čitateljskih navika i kasniji uspjeh u školi te općenito uspjeh u stjecanju znanja i vještina.¹⁶ Iz svog vlastitog iskustva, a to je posao u knjižnici u kojoj radim, uvidjela sam kako djeca, kada slušaju kako im se čita neka priča, već u ranijoj dobi uče da napisane riječi odgovaraju onima koje izgovaramo.

U toj cijeloj priči vrlo važnu ulogu imaju roditelji. "Roditelji koji usađuju u svoju djecu ljubav prema knjigama razvijaju u njima želju za čitanjem koja će ih pratiti cijeli život. Roditelji koji čitaju svojoj djeci poklanjaju im nešto veoma vrijedno — znanje o ljudima,

¹⁴ Usp. Bettelheim, B; Zelan, K. Čitanje i dijete. // Kako razvijati kulturu čitanja: zbornik. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 1999. Str. 12-17.

¹⁵ Čitaj mi: Nacionalna kampanja za poticanje čitanja naglas djeci od najranije dobi. URL: <http://www.citajmi.info/kampanja/> (2015-9-29)

¹⁶ Usp. Isto.

mjestima i stvarima. Uz relativno malo novca, djeca putem knjiga mogu "proputovati" svijet."¹⁷ Naposljetku, roditelji su u najboljoj poziciji da na dijete vrše zdrav i pozitivan utjecaj. Za ljubav prema knjizi potrebno je njegovati naviku čitanja. Potrebno je shvatiti pisca, djelo, likove i događaje. Svaka riječ u knjizi treba pronaći svoje mjesto u čitatelju. Jer nije dovoljno pročitati stranice – treba ih i osjetiti. Gledati ih kao da ih možemo opipati. I proživjeti ih. Na taj se način knjiga i čitanje trebaju približiti djeci, usaditi im ljubav prema čitanju i prema pisanoj riječi.

3. ŠKOLSKA LEKTIRA KAO POVEZNICA DJECE I ČITANJA

„U Hrvatskoj je provedeno istraživanje o razlozima upisa predškolske djece u knjižnicu. Rezultati su pokazali da je najčešći razlog upisa djeteta u knjižnicu taj što knjižnica pruža širok izbor raznovrsnih knjiga uz mogućnost dobivanja stručnog savjeta o dječjoj literaturi. Najzastupljeniji razlog nezadovoljstva roditelja knjižnicom nedostatak je organiziranih sadržaja za djecu; roditelji jednostavno traže nešto više od posuđivanja slikovnica i knjiga. Rezultati ankete upućuju da roditelji djece predškolske dobi nisu dovoljno upoznati s potencijalima dječje knjižnice u području.“¹⁸

Da sam u to sigurna dokazao je moj posao u knjižnici. Radim u jednoj knjižnici u nešto manjoj sredini ali sa dovoljno članova i dovoljno dugo da mogu zaključiti kako učenici osnovne ali i srednje škole posuđuju i čitaju lektirne naslove zato što moraju, jer ih na to prisiljava nastavni plan i program škole. U razgovoru s njima zaključila sam kako većina njih, bez obzira dali posudi knjigu ili ne, prepíše lektiru s interneta, Vodiča za lektiru, prijatelja ili cijelu lektiru pročita roditelj, sastavi je a dijete od toga nema nikakve koristi. Tu dolazimo do velikog problema u kojem bi važnu ulogu u stjecanju čitalačke navike trebali imati roditelji. Oni su ti koji bi djeci trebali približiti knjigu, učlaniti ih u knjižnicu, pokazati im, uz knjižničare i učitelje, važnost i ljepotu knjige i čitanja. Važan je problem što lektirni naslovi nisu po njihovom ukusu, neki čak nisu ni prilagođeni za dob učenika pa im čitanje lektire zadaje probleme, muku i odbojnost prema knjizi. Čast iznimkama koji čitaju iz užitka i pored zadane lektire čitaju i posuđuju naslove koji im se sviđaju i koji su namijenjeni njihovoj dobi.

¹⁷ Internetska biblioteka: Zašto čitati svojoj djeci. URL: <http://wol.jw.org/hr/wol/d/r19/lp-c/102001844#h=6> (2015-9-29)

¹⁸ Jelušić, Srećko. Dječja knjižnica u razvijanju čitateljske kulture u obitelji. Život i škola 14, 2(2005), str. 83.

S druge pak strane, zainteresiranost za knjižnicu u kojoj radim je velika. Zainteresiranost u obliku radionica, programa poticanja čitanja, književnih susreta, manifestacija, izložbi i raznih akcija. Radionice u kojima se koristi knjiga kao takva (knjiga koju možda nikada ne bi posudili ili bi je posudili zato što moraju) može postati zabavna ako nije predviđena za samo čitanje nego čitanje kroz igru, pričanje, izradu i glumu pročitanih likova ili događaja. U knjižnici u kojoj radim organiziramo radionice koje nisu vezane uz samu knjigu i čitanje, ali njihova je svrha a naš cilj privući čim više djece i mladih u prostor knjižnice pa da i oni koji možda nikada ne bi ušli u nju razgledaju i vide to savršeno i tiho mjesto za provođenje slobodnog vremena, čitajući, pišući domaće zadaće, učeći, igrajući se i družeći se sa svojim vršnjacima. Smatram da knjižnice ne smiju biti samo hladni prostori s knjigama, nego ih mi kao knjižničari trebamo učiniti pristupačnim djeci i mladima ali i starijima i svima koji vole čaroliju knjige i radost čitanja.

3.1. Škola – knjiga – čitanje s razumijevanjem

Škola, kao odgojno-obrazovna ustanova s nastavom kao središnjim poljem njezina djelovanja trebala bi uvelike imati utjecaj na djecu pa samim time i na čitanje. Mala djeca sa velikom pozornošću slušaju kad im netko čita i uživaju se u radnju i likove priče. Skupine stručnjaka provele su istraživanja koja su potvrdila da priče koje su nekad živjele u obitelji i dalje su prisutne u njihovim životima. Tome je tako jer je vrlo važno usaditi ljubav prema čitanju djeci već od malih nogu.¹⁹ "Maloj djeci bit će zanimljivo ako sama odaberu knjigu koja će im se čitati. Na taj način osjećat će se uključenima. Ponekad je izbor dobro suziti na one koje i roditelj voli pa će tako uživati zajedno. Poželjno je iznova čitati knjige djetetove omiljene knjige. To doprinosi učenju jezičnih struktura, načinima funkcioniranja priče te poboljšava pamćenje. Kod čitanja knjige koja se čita prvi puta, dobro je iskoristiti priliku pitati dijete (koje već razumije radnju i zna govoriti) što misli da će se sljedeće dogoditi."²⁰

No, kada djeca odrastu i krenu u školu to se kod većine njih mijenja. Istraživanja pokazuju kako učenici nisu zadovoljni lektinom te da ne vole čitati.²¹ Možda je tome tako što se lektira u školi nametnula kao nešto što se mora pročitati da bi se dobila ocjena koja opet

¹⁹ Visinko, Karol. Interes za dječju priču. // Kako razvijati kulturu čitanja: zbornik. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 1999. Str. 51-60.

²⁰ Čitaj mi: Nacionalna kampanja za poticanje čitanja naglas djeci od najranije dobi. URL: <http://www.citajmi.info/citanje-prije-spavanja/> (2015-10-1)

²¹ Usp. Visinko, Karol. Interes za dječju priču. // Kako razvijati kulturu čitanja: zbornik. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 1999. Str. 53.

nije mjerodavna za neko pročitano djelo. „Satovi lektire pretvaraju se u međusobno nadmudrivanje i pokušaj dokazivanja: „Pročitao sam! Nisi pročitao!“²² Jer, učitelji prilikom ispitivanja lektire žele čuti od učenika ono što zna, činjenice o pročitanoj djelu a ne ono što su učenici iz tog djela naučili, što misle o njemu itd. ""Koliko obiteljsko okruženje može učiniti da dijete zavoli čitanje, toliko školsko okruženje može učiniti da dijete zamrzi čitanje. Sam čitalački čin učenika, koji je redovito zadatak, a ne osobni izbor, nije dovoljan kako bi se razvila ljubav prema knjizi, odnosno da učenik ima potrebu čitati, potrebu sam odabrati čitanje."²³ Često od učenika čujem kako nisu zadovoljni propisanom lektinom, žanrovim a žale se i na težinu sadržaja djela. Samim time, ukoliko je sadržaj djela težak za razumijevanje, lektira bude dosadna i oni koji će je pročitati, pročitati će je samo zbog dobre ocjene u školi, a oni koji neće poslužiti će se Internetom ili Vodičom za lektiru. I tu dolazimo do problema čitanja školske lektire. "Čitatelj prilikom čitanja reagira i različitim osjećajima, tj. osjećajnim doživljajima. Danas je razmišljanje o osjećajnim reakcijama prilikom čitanja književnosti dodatno složeno zbog činjenice da brojni čitatelji imaju izrazito negativan odnos već prema samom čitanju književnosti i prema književnosti samoj."²⁴ Takav odnos uvelike utječe na cijeli proces čitateljske reakcije. Samim time, ako ne postoji zanimanje za čitanje onda je poznavanje teksta na vrlo niskom nivou upravo zbog tih negativnih osjećaja, osjećaja ljutnje i neugode.²⁵ "Upitno je možemo li takvo čitanje, do kojega obično dolazi zbog školske ili kućne prisile, uopće smatrati prirodnim procesom čitanja, jer očito ne možemo govoriti ni o čitateljevom zanimanju, ni o njegovim inače pozitivnim osjećajima, ni o njegovu pozitivnom odnosu."²⁶ Čitanje bi trebalo biti ugodna i pozitivna reakcija, na kraju koje se donosi subjektivan sud i razumijevanje teksta i sadržaja koji se čita.

3.2. Lektira – radost čitanja ili tortura?

„Istina je, postoje književna djela koja bi svaki obrazovani čovjek morao poznavati. Djela su to, koja nam se od najranijeg djetinjstva nameću pod pojmom – lektira. I tu počinju neprilike. Lektira – umjesto radosti čitanja i saznavanja životnih istina, postaje omraženom

²² Vladilo, Ivana. Lektira-radost čitanja ili tortura. URL: <http://free-ri.htnet.hr/knjiznica-vijece/moj%20web/knjiznica%20strojarske%20skole/LEKTIRAzbornik.doc> (2015-10-1)

²³ Centner, Sandra. Kako zavoljeti knjigu i čitanje. Đakovo: Tempo, 2007. Str. 38.

²⁴ Grosman, Meta. U obranu čitanja. Zagreb: Algoritam, 2010. Str 57.

²⁵ Usp. Isto, str. 57-59.

²⁶ Grosman, Meta. U obranu čitanja. Zagreb: Algoritam, 2010. Str 58.

prisilom i sredstvom torture. Zašto? Usuđujem se reći – zbog nekritičkog i naopakog pristup lektiri. Ono što je učeniku nametnuto, obično mu je mrsko.²⁷

Pitanje koje se postavlja u naslovu ovog poglavlja postavlja se i u glavama većine učenika, učitelja, knjižničara, roditelja i drugih. Popis koji sadržava deset, dvanaest, četrnaest naslova, popis je koji bi svaki obrazovani čovjek trebao pročitati. To je popis lektire koji djeca dobivaju na početku školske i koje su obvezni pročitati do kraja iste. Makar propisana nastavnim planom i programom, lektira je učenicima nametnuta. Nametnuta u tom smislu da se odabir knjiga nije mijenjao godinama, na popisu se nalaze teško razumljiva štiva i popis sadržava previše djela. ""Broj ponuđenih naslova na popisima lektire uvijek je veći od određenoga obveznog dijela koji učenici moraju pročitati. Izbor je u pravilu prepušten učiteljima, što u praksi znači – uvjetovan naslovima kojima raspolaže školska knjižnica, ili najbliža narodna knjižnica s dječjim odjelom. Jedno je vrijeme popise lektire pratila i napomena o mogućnosti da učenici sugeriraju naslove koje bi željeli raditi kao lektiru. Takvu – lektiru po izboru – učitelji su, dakako, sami i osmišljavali."²⁸ Sam popis lektire stvara kod učenika averziju spram čitanja jer to je nešto što moraju učiniti, kroz godinu moraju pročitati baš te odabrane naslove jer u protivnom slijedi kazna u obliku ocjene. Veliku ulogu u svemu ovome ima učitelj koji učenika usmjerava k stvaranju čitateljskih navika i kultura, ali i interesa za knjigu, samostalno čitanje i primanje (receptiju) književnih djela. Postupci učitelja koji vodi učenike kroz lektiru uvelike utječu na učenika. Ukoliko učitelj posjeduje ljubav prema čitanju, ukoliko čita iz užitka prenijeti će te osjećaje na učenika. „Školski praznici uvijek su mi bili veselje. Prvih dana blagdana apsolutno ništa nisam radio, a ubrzo zatim bilo bi mi dosadno. Kako učenici ne bi suviše uživali u dosadi, nastavnici su uvijek za praznike zadavali novu lektiru. Kao i svako dijete nisam volio obvezu, ona mi je izazivala nelagodu. Tako je bilo i s lektinom, bila mi je sve više odbojna. Tko je za to kriv? Ja, jer sam volio ljenčariti, ili nastavnici koji krađu slobodno vrijeme od zasluženih praznika. Uzrok se ne zna, ali se zna posljedica: u osnovnoj školi knjiga je postala nevoljena i kod mene i kod mojih prijatelja."²⁹ Ukoliko se i pojedincu neka zadana knjiga sviđa, opet je tu prisutno saznanje da knjigu za čitanje nije odabrao sam, da mu je nametnuta te da činjenice i podatke u knjizi mora znati napamet a ne naučiti s razumijevanjem jer način ispitivanja pročitane lektire u školi sve je samo ne razgovor o pročitanoj s razumijevanjem. "Moramo učenike naučiti kako čitati s

²⁷ Vladilo, Ivana. Lektira-radost čitanja ili tortura. URL: <http://free-ri.htnet.hr/knjiznica-vijece/moj%20web/knjiznica%20strojarske%20skole/LEKTIRAzbornik.doc> (2015-10-1)

²⁸ Čitanje-obaveza ili užitak : zbornik / priredila Ranka Javor. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 2009. Str. 24.

²⁹ Cvenić, Josip. Ljubavni istostranični trokut. // Kako razvijati kulturu čitanja: zbornik. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 1999. Str. 7.

užitkom, kako se uživjeti u tekst te kako na njega reagirati. Učenicima bi se trebalo osigurati dovoljno vremena za čitanje, no upravo je to čega učenici u razredu nemaju, za čitanje u školama mora se odvojiti više vremena. Da bi učenici željeli i voljeli čitati te sami odlučili čitati, čitanje moraju doživljavati kao radosnu društvenu aktivnost. Za ovakvo bi se čitanje trebalo redovito odvajati vrijeme u planiranju nastave (npr. sat čitanja tjedno).³⁰ Smatram kako bi učenicima trebalo omogućiti sudjelovanje u kreiranju izbora djela. Oni bi međusobno mogli preporučiti što čitati, po vlastitom razmišljanju ali i po preporukama učitelja, roditelja, knjižničara, prijatelja. No, sve dok školstvo i lektira funkcioniraju ovako kao do sad, učenicima će i dalje lektira biti više tortura nego radost, više odbojna nego privlačna.

4. ŠKOLA I SLOBODNO VRIJEME KOD DJECE

"Škola je odgojno – obrazovna ustanova, osnovana sukladno zakonu koja posjeduje rješenje o početku rada izdano od strane zakonom ovlaštenog tijela. Navedeno obuhvaća: dječje vrtiće, osnovne škole, srednje škole, učeničke domove te druge javne ustanove koje posjeduju rješenje o obavljanju djelatnosti odgoja i obrazovanja."³¹ U takvoj ustanovi djeca usvajaju znanje ali i stječu nove peijatelje, druže se i komuniciraju. Vrijeme nakon škole, u praksi, djeca doživljavaju kao slobodno vrijeme, vrijeme gdje ne moraju pažljivo slušati učitelja i slušati zadane zadatke, do pisanja domaće zadaće. Tada sami ili uz pomoć roditelja, braće ili nekog starijeg rješavaju ono što je zadano. "U današnje vrijeme sve se više mijenja odnos školskog radnog vremena te slobodnog vremena djece i mladeži. Djeca su opterećena školskim obvezama pa postaje nužnost kvalitetnim sadržajima popuniti ostatak dana."³² Slobodno je vrijeme namijenjeno za odmor, opuštanje, druženje s obitelji i priprema za novi nastavni dan.

4.1. Uloga školskih knjižnica u poticanju čitanja

U sklopu škole kao odgojno – obrazovne ustanove nalazi se školska knjižnica u kojoj se nalazi školski knjižničar. Ona je informacijsko, medijsko i komunikacijsko središte

³⁰ Centner, Sandra. Kako zavoljeti knjigu i čitanje. Đakovo: Tempo, 2007. Str. 38.

³¹ Agencija za mobilnost i programe EU. URL: http://mobilnost.hr/prilozi/05_1393575496_Definicija_skole_i_tijela_lokalnih_ili_regionalnih_vlasti.pdf (2015-10-1)

³² Glavaš, Josipa. Djeca i slobodno vrijeme. URL: <http://www.nzjz-split.hr/userfiles/DJECA%20I%20SLOBODNO%20VRIJEME.pdf> (2015-10-1)

kvalitetne škole koja radi po HNOS-u (Hrvatskom nacionalnom obrazovnom standardu). Promiče i unapređuje sve oblike odgojno – obrazovnog procesa, stvara uvjete za učenje, pomoć je učenicima u učenju, poticanju istraživačkog duha i osobnog prosuđivanja, razvija svijet o vrijednostima nacionalne kulture, posebno jezika, umjetnosti i znanosti, stvara uvjete za interdisciplinarni pristup nastavi te potiče duhovno ozračje škole. Kao izvor informacija i znanja, namijenjena je učenicima i učiteljima za potrebe nastave, ali je i potpora svim školskim aktivnostima, nastavnim i izvannastavnim. Ona je također mjesto okupljanja, druženja, učenja i provođenja slobodnog vremena.³³ Najvažnija osoba u školskoj knjižnici jest naravno školski knjižničar. On razvija naviku posjećivanja knjižnice, organizirano i sustavno upućuje učenika u rad knjižnice, ispituje zanimanje učenika za knjigu, pomaže učenicima ali i drugima pri izboru knjige, upućuje u čitanje književnih djela, stručne literature i dnevnih časopisa, upućuje na upotrebu leksikona, enciklopedija, rječnika i sl. kod pisanja zadaća, seminara i dr., organizira rad s učenicima putnicima, podučava ih informacijskim vještinama, sustavno poučava učenike za samostalno i permanentno učenje te razvija čitalačke sposobnosti učenika. Njegova je najveća i najvažnija zadaća stvoriti od učenika pravog čitatelja koji će s radošću, zanimanjem i oduševljenjem čitati i osjetiti književno djelo. "Školska knjižnica je mjesto gdje se učenik uvodi u svijet knjige i čitanja. Čitanjem on otkriva raznoliki svijet literature. Pri tome tehnike čitanja i razumijevanja pročitano postaju bitan preduvjet uspješnosti procesa cjelokupnog školskog učenja."³⁴ Prema tome, uloga školske knjižnice u poticanju čitanja je vrlo bitna. Ono što učenik od prvog razreda osnovne škole nauči i dobije iz školske knjižnice važno je za njegovo daljnje školovanje ali i za snalaženje, učenje i za napredak u životu. Školska knjižnica u kojoj dijete čita mora biti ugodan i prozračan prostor, pun svjetla i dobre energije kako bi pri sljedećem čitanju, bilo doma ili u razredu, učenik povezo toplinu knjižnice sa pročitanim sadržajem u njoj. Kroz različite programe školski knjižničar može školsku knjižnicu približiti učeniku. Organiziranje različitih radionica neizostavan je dio rada svih knjižnica, ne samo školskih. Radionice za interesnu skupinu učenika, radionice za učenike pojedinih razrednih odjela, radionice za učenike s posebnim potrebama koje se odvijaju u prostorima knjižnice itekako zbližuju učenika i knjigu pa samim time i čitanje. Također, u školskoj se knjižnici može organizirati i nastavni dan u kojoj knjižničar/ka umjeto učitelja vodi djecu kroz knjižnicu, uvodi ih u svijet knjige, mašte,

³³ Usp. Školska knjižnica – informacijska pismenost i poticanje čitanja. URL: <http://os-semovec.skole.hr/upload/os-semovec/images/static3/912/attachment/informacijska%20pismenost%20i%20citanje.pdf> (2015-10-1)

³⁴ Školska knjižnica – informacijska pismenost i poticanje čitanja. URL: <http://os-semovec.skole.hr/upload/os-semovec/images/static3/912/attachment/informacijska%20pismenost%20i%20citanje.pdf> (2015-10-1)

znanja i čitanja. U školskoj se knjižnici mogu izvjesiti učenički radovi pa će tako svaki od njih rado posjetiti taj prostor i s oduševljenjem gledati svoj rad. Kroz razne aktivnosti pa tako i čitateljske klubove djeca upoznaju jedni druge, druže se, razmjenjuju iskustva a sve to uz knjigu i čitanje. Obilježavanje obljetnica pisaca mogu povezati sa svojim datumima rođenja ili događajima koji su im ostali u sjećanju. Knjižnica bi također trebala ugostiti dječjeg spisatelja/cu te na taj način dodatno motivirati i poticati učenika na čitanje. Sa svim ovim i drugim aktivnostima koje se provode u školskoj knjižnici učenici zauzimaju pozitivan stav prema knjizi, knjižničnoj građi ali i knjižnici, razvijaju različite komunikacijske, informacijske i istraživačke sposobnosti, spoznaju probleme i uče, uče koristiti usluge školske i drugih knjižnica, upućuju druge učenike na knjige kao stalni izvor raznovrsnih znanja. Može se zaključiti kako školska knjižnica ima vrlo važnu ulogu u poticanju čitanja i kao sastavni dio škole, treba skrbiti da svaki učenik usvoji novo znanje i umijeće te stekne naviku čitanja i uživa u tome. *"I najvažnije, čitao nam je naglas! Otrpve je ukazivao povjerenje našoj žudnji da razumijemo. Čovjek koji čita naglas uzdiže nas na dostojnu razinu knjige. On uistinu navodi na čitanje."*³⁵

4.2. Što djeca rade u slobodno vrijeme?

Moglo bi se reći kako je slobodno vrijeme ono vrijeme koje ostaje nakon što su tijekom dana realizirane sve osnovne potrebe kao što su spavanje, hranjenje i osobna higijena, kao i obveze poput nastave, učenja ili kućnih poslova. Sigurno je kako način i dobar odabir slobodne aktivnosti bitno utječe na djetetov razvoj, kako intelektualni tako i emocionalni i sociološki. Također utječe na organizaciju slobodnog vremena i razvoj prijateljstva. „Ponekad se ne razmišljajući odabire neka od aktivnosti misleći kako je dobro da dijete ima dodatne obveze kroz koje će savladati nove vještine i usvojiti nova znanja. U izboru treba pripaziti da izbor neodgovarajuće ili prezahtjevne aktivnosti ne preopteretiti dijete.“³⁶ Kroz način i odabir provođenja slobodnog vremena djeca pokazuju svoje interese, želje i potrebe. „Polazeći od osnova funkcije: odmor, rekreacija, razvoj ličnosti, koje su međusobno povezane i jednako važne, klasifikaciju slobodnih aktivnosti čine i tri odgovarajuće skupine aktivnosti. Prvo su aktivnosti koje služe običnom odmoru, bez neke posebne i naporene fizičke ili psihičke angažiranosti. Ova se skupina aktivnosti više pojavljuje kod odraslih, više je individualnog

³⁵ Pennac, D. Od korica do korica. Zagreb: Irida, 1996. Str. 96.

³⁶ Glavaš, Josipa. Isto.

karaktera. U drugu skupinu ulaze aktivnosti rekreacije u najširem smislu te riječi, a sa zadatkom aktivnog odmora, zdrave razonode i zabave. To su raznovrsne društvene i pokretne igre, plesanje, posjećivanje sportskih priredbi, praćenje događaja preko televizije i radija, šetnje u prirodi, izleti, posjećivanja kina itd. U treću skupinu ubrajaju se aktivnosti koje su više namijenjene razvoju ličnosti preko različitih područja: fizičke, obrazovne, odgojne, umjetničke, tehničke, društvene i sl.³⁷

Kvalitetno slobodno vrijeme ovisi i o mjestu stanovanja. Primjerice, ako dijete živi na selu, može pomoći u raznim kućanskim poslovima – od pospremanja do pomoći u vrtu, oko životinja i slično. Dijete će vrijeme provoditi u društvu, osjećat će se korisno i aktivno.

Također, djeca iz gradskih sredina mogu ići u posjet rodbini na selu te uživati u nešto drugačijim aktivnostima u odnosu na one kod kuće, a ujedno se druže s rodbinom. Korisno je djecu zaposliti kako bi imali i neku obavezu, primjerice, branje povrća ili čišćenje istog. Aktivnost doživljavaju kao igru, a ujedno su od pomoći. Većina dječaka slobodno vrijeme provodi baveći se sportskim aktivnostima, dok djevojčice češće biraju one umjetničkog sadržaja, iako vole aktivnosti poput rolanja i vožnje bicikla.

Izuzev ovog svega, današnje informacijsko doba, novi mediji, TV, računala, mobiteli i tableti zaokupili su pažnju svih pa i onih najmanjih, djece. Od rođenja, tj. od najmanje dobi djeca su upoznata s novim medijima pa se sve češće i susreću s njima. Svaki roditelj ima svoj osobni telefon, mobilni uređaj na kojem su koje kakve igrice, kojeg daje svom djetetu te mu na taj način skрати slobodno vrijeme dok on rješava svoje druge poslove. Isto tako, TV program nudi razne crtane filmove uz koje se djeca zabavljaju, djeca za rođendane u nižim razredima već dobivaju svoje tablete i mobitele te su na taj način sve više i više uronjena u „elektronski“ svijet i postali su sastavni dio njihovih života. Bilo kako bilo, važno je pokazati interes za ono što djeca rade te ih poticati na različite aktivnosti s obzirom na njihove interese. Ako je ikako moguće, maknuti ih od pasivnog načina provođenja slobodnog vremena (vrijeme koje ne pogoduje motoričkom razvoju djece) i približiti im aktivno provođenje slobodnog vremena kroz sportske, kulturne i društvene aktivnosti.

„Dopustite djetetu više slobode: neka trči, neka skače, neka bude slobodno, neka se igra i zabavlja, neka nikad ne miruje.“ (Rousseau)

³⁷ Šimunović, D. Kako djeci organizirati slobodne aktivnosti. Zdrav život. 2008:65. URL: <http://www.zdrav-zivot.com.hr/izdanja/stipenijom-do-znanja/kako-djeci-organizirati-slobodne-aktivnosti/> (2015-10-2)

4.3. Čitanje i slobodno vrijeme - ide li to zajedno?

Većina će djece svoje slobodno vrijeme provesti gledajući u ekran računala, tipkati na mobitel ili se virtualno družiti s prijateljima na Facebooku. "Djeci i mladima crtani filmovi na televizijskim programima, videokasetama i računalima sve više znače nadomjestak za čitanje bajki i književnosti. Djeca vrlo brzo nauče upravljati daljinskim upravljačem, pronaći željeni kanal i baratati videokasetama, a stariji tako izbjegavaju naporno čitanje naglas te svoju odgojnu dužnost prepuštaju elektroničkom mediju i urednicima televizijskih programa."³⁸ Kada djeca pogledaju sve crtane filmove, prosurfaju internetom i pošalju koju SMS poruku ne preostane im vremena za knjigu i čitanje jer prednost su dali ovim medijima. Crtani filmovi daju vizualnu sliku uz određenu priču dok kod čitanja knjige čitatelj sam predočuje likove i događaje, pa samim time djeca biraju crtić nego knjigu. Upravo zato što su se djeca razmazila i navikla primati lakšu i ne toliko napornu vizualno poduprtu priču crtanih i drugih filmova, sama sebi govore i osjećaju kako je obavezno čitanje u školi dosadno, neugodno i prisilno, a proizvođači crtanih filmova paze na to da crtani filmovi za djecu budu zanimljivi, puni boja i da na neki način stvaraju ovisnost i stalnu želju za gledanjem istih. Iz iskustva mogu govoriti kako ima djece koja dolaze u knjižnicu posuditi knjigu, knjige koje će čitati izvan propisane i zadane lektire. Kod spajanja ovih dviju stavki – čitanja i slobodnog vremena – vrlo važnu ulogu imaju roditelji. Oni su ti koji će djetetu sugerirati kako je knjiga vrlo dobar izbor za provođenje slobodnog vremena. "Učenicima nižih razreda potrebno je pomoći oko organiziranja slobodnog vremena. Roditelji trebaju usmjeravati dijete, ispitivati što je radilo te što planira raditi, odvesti ga na prikladna kulturna zbivanja i slično. Tako dijete može povećati interes za nešto ili razviti nove interese."³⁹

Mnoga istraživanja, pa i istraživanje koje je za UNICEF 2012. godine provela agencija Ipsos Puls je pokazalo da dvadeset i tri posto roditelja šestomjesečne djece ne čita i ne gleda slikovnice sa svojim bebama. Također, devet posto roditelja jednogodišnjaka, sedam posto roditelja trogodišnjaka i četrnaest posto roditelja šestogodišnjaka nema naviku zajednički čitati sa svojim djetetom. Ovo je istraživanje pokazalo i da četiri posto jednogodišnjaka, dva posto trogodišnjaka i jedan posto šestogodišnjaka u Hrvatskoj nema niti jednu slikovnicu. To znači da tisuće djece nemaju pristupa ranom čitanju i razvijanju rane pismenosti. Za obitelji s

³⁸ Grosman, Meta. U obranu čitanja. Zagreb: Algoritam, 2010. Str 85.

³⁹ Kvalitetno provođenje slobodnog vremena. URL: <http://www.istrazime.com/skolska-psihologija/kvalitetno-provođenje-slobodnog-vremena/> (2015-10-2)

nižim primanjima, slikovnice su često nedostupne.⁴⁰ Još jedno istraživanje koje provode stručnjaci pokazuje da je ulazak računala u domove pridonio promijeni navika djece na način da im se čitanje ne razvija do iste mjere kao ranije. Uspoređujući zemlje tijekom vremena možemo vidjeti negativan međudnos između promjena u čitalačkim sposobnostima i promjena u korištenju računala u slobodno vrijeme što ukazuje da sposobnost čitanja opada dok se korištenje računala u slobodno vrijeme povećava. Upravo zbog ovih rezultata koji su na neki način problem, djeca nemaju naviku čitanja ni zadane školske lektire a još manje čitanja u svoje slobodno vrijeme. Svaki roditelj koji nije u mogućnosti djetetu kupiti slikovnicu, čak nema za tim ni potrebe, jer postoje ustanove u kojima mogu posuditi naslove slikovnica ili knjiga koje se sviđaju njima ili njihovoj djeci – knjižnice.

Zaključuje se kako je važno od najranije dobi dijete upoznati s knjigom i čitanjem te će na taj način tu naviku koristiti i u kasnijoj životnoj dobi.

5. ISTRAŽIVANJE

Istraživanje pod nazivom "Čitalačke navike učenika četvrtih razreda Osnovne škole Prelog" provedeno je u rujnu 2015. godine a obuhvatilo je 58 ispitanika. Provela ga je studentica ovog rada uz pomoć i pristanak učitelja ispitanih razreda i ravnateljice škole. Svi ispitanici su učenici Osnovne škole Prelog iz 4.a (21 učenik), 4.b (18 učenika) i 4.c (19 učenika) razreda te su pristali na ispunjavanje anonimne ankete i odgovarali iskreno i istinito.

Među anketiranim učenicima 27 je ispitanika muškog spola (47%), a 31 je ispitanika ženskog spola (53%).

5.1. Problem istraživanja

Danas smo svjedoci eksploziji informacija kojih je svakim danom sve više i mogu se pronaći na svakom koraku, bilo u tiskanom, bilo u elektroničkom izvoru. Sukladno tome, kratki se sadržaji knjiga (školskih lektira) pa i cijele knjige mogu pronaći na elektroničkim medijima. Kako djeca rastu s novim medijima poput Interneta, televizije, mobitela, tableta i sl. tako je interes za knjigu u tiskanom obliku i samim čitanjem sve manji. Problem školske lektire u smislu čitanja, radosti ili prisile, sveprisutniji je u velikom broju literature. Dali je

⁴⁰ Usp. UNICEF – zajedno za djecu. URL: <http://www.unicef.hr/show.jsp?page=190857> (2015-10-2)

čitanje školske lektire ili čitanje općenito (u slobodno vrijeme) radost ili mučenje? Dali uopće djeca određene škole posjećuju školsku knjižnicu i kako se u njoj osjećaju? Cilj istraživanja je utvrditi kakve su čitalačke navike učenika Osnovne škole Prelog, točnije četvrtih razreda tj. kako oni gledaju na knjigu i čitanje, dok su zadaće istraživanja saznati kakve su čitalačke navike djece, čitaju li unutar svog slobodnog vremena te njihov stav o školskoj lektiri i školskoj knjižnici.

5.2. Postavljanje hipoteze istraživanja

1. Kod učenika četvrtih razreda osnovne škole više čitaju djevojčice nego dječaci.
2. Učenici četvrtih razreda osnovne škole čitaju jer to vole.
3. Zbog školske lektire učenici četvrtih razreda osnovne škole čitaju knjigu jednom mjesečno.
4. Novi mediji utječu na način provođenja slobodnog vremena učenika četvrtih razreda osnovne škole.
5. Učenici četvrtih razreda osnovne škole misle da je čitanje školske lektire dosadno.
6. Učenici četvrtih razreda osnovne škole čitaju školsku lektiru jer je moraju čitati.
7. Učenici četvrtih razreda osnovne škole čitaju školsku lektiru samo zbog ocjene u školi.
8. Obzirom da je u školskoj lektiri propisano kako jedan naslov knjige učenik četvrtog razreda osnovne škole mora pročitati u razdoblju od mjesec dana, učenici tog razreda školsku knjižnicu posjećuju povremeno.
9. Učenici četvrtih razreda osnovne škole u školsku knjižnicu dolaze posuditi lektiru.
10. Knjižnica u Osnovnoj školi Prelog je zanimljiva.

Ovdje su navedene pretpostavke istraživanja.

5.3. Metodologija istraživanja

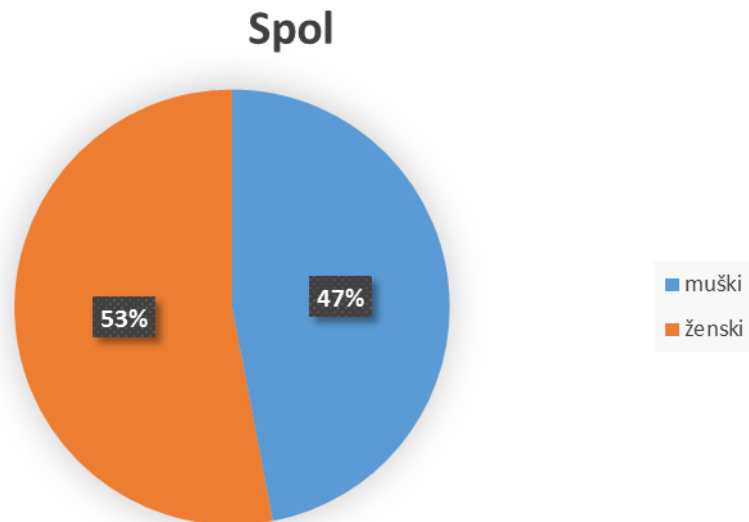
Anketa je načinjena u svrhu istraživanja za diplomski rad pod nazivom "Čitalačke navike učenika Osnovne škole Prelog" pod mentorskim vodstvom izv. prof. dr. sc. Ane Barbarić na Odsjeku za Informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Anketa se sastoji od 10 pitanja koja su zatvorenog tipa. Na pitanja su ispitanici odgovarali zaokruživanjem slova ispred željenog odgovora. Rezultati istraživanja obrađeni su

statističkom metodom izračunavanja podataka, a rezultati su prikazani grafički dijagramima u obliku krugova.

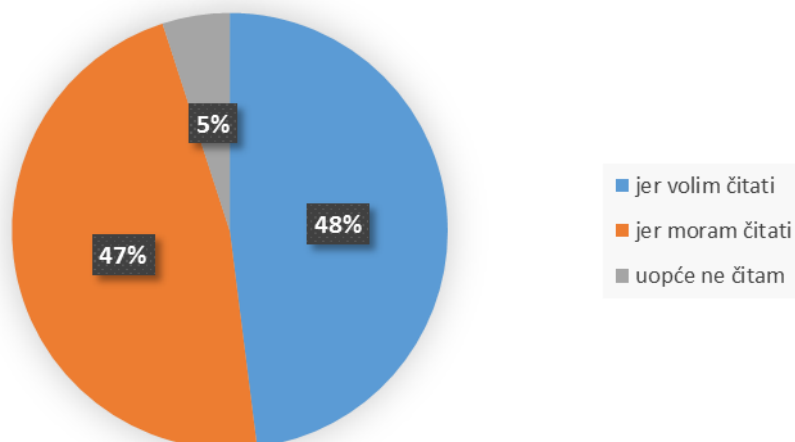
6. REZULTATI PROVEDENOG ISTRAŽIVANJA

Među anketiranim osnovnoškolcima 27 je ispitanika muškog spola (47%), a 31 ispitanika je ženskog spola (53%).

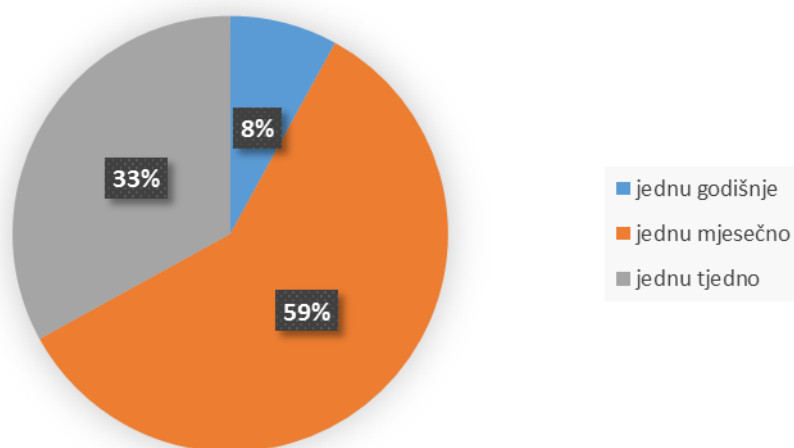
„Jer volim čitati“ i „jer moram čitati“ najčešći su odgovori o motivima čitanja među ispitanicima. Njih 28 (48%) čita zato što voli čitati, skoro jednak broj njih, 27 ispitanika (47%) čita zato što mora, a među anketiranim je i 3 ispitanika (5%) koji uopće ne čitaju.

Zašto čitaš knjige?

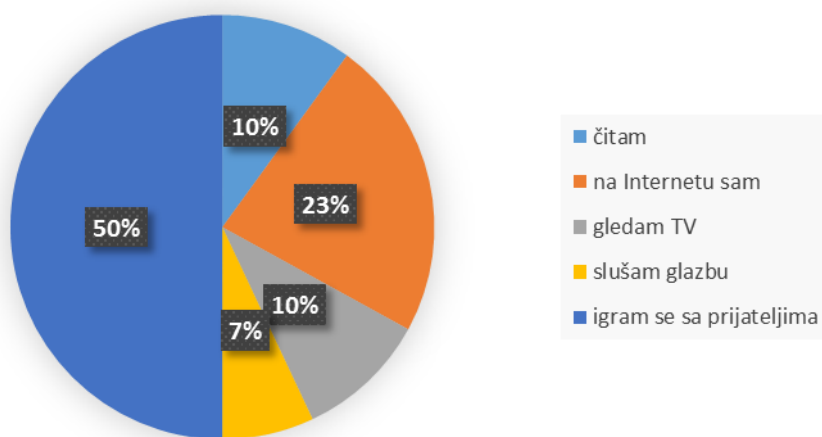
Prosječna čitanost knjiga među ispitanicima osnovnoškolcima je u skladu sa čitanjem školske lektire – mjesečno jedan naslov. 5 ispitanika (8%) navelo je kako godišnje u prosjeku pročita jednu knjigu, čak 34 anketiranih (59%) izjasnilo se kako u prosjeku pročita jednu knjigu mjesečno dok 19 ispitanika (33%) prosječno pročita jednu knjigu tjedno.

Koliko prosječno pročitaš knjiga?

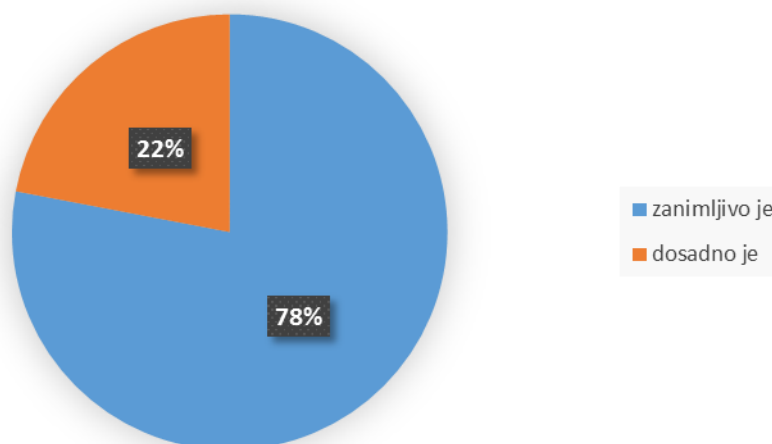
Prema dobivenim podacima, ispitanici se u svoje slobodno vrijeme najčešće igraju sa prijateljima, dok je čitanje kao oblik provođenja slobodnog vremena na pretposljednem mjestu. 29 ispitanika (50%) u svoje slobodno vrijeme najčešće se igra s prijateljima a zatim slijedi provođenje vremena na Internetu – 13 ispitanika (23%). Podjednako provođenje slobodnog vremena osnovnoškolaca je u čitanju knjiga i slušanju glazbe – 6 ispitanika što je 10%, te slušanje glazbe na zadnjem mjestu sa 7% - ukupno 4 ispitanika.

Što najčešće radiš u svoje slobodno vrijeme?

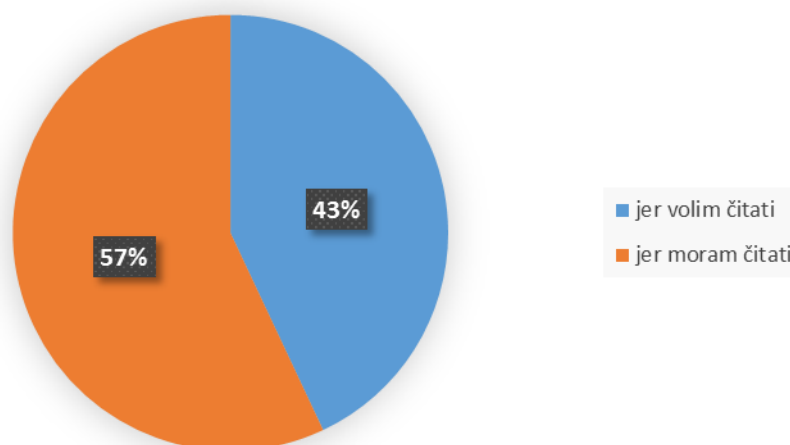
Zanimljivi su odgovori dobiveni u sljedećem anketnom pitanju. Čak 13 ispitanika (22%) odgovorilo je kako je čitanje školske lektire dosadno, dok je njih 45 (78%) odgovorilo suprotno, da je čitanje školske lektire zanimljivo. Broj onih kojima je čitanje školske lektire zanimljivo, velik je, no zabrinjava broj onih kojima je čitanje školske lektire dosadno. Postavlja se pitanje, dali naslove i način čitanja školske lektire treba mijenjati?

Što misliš o čitanju školske lektire?

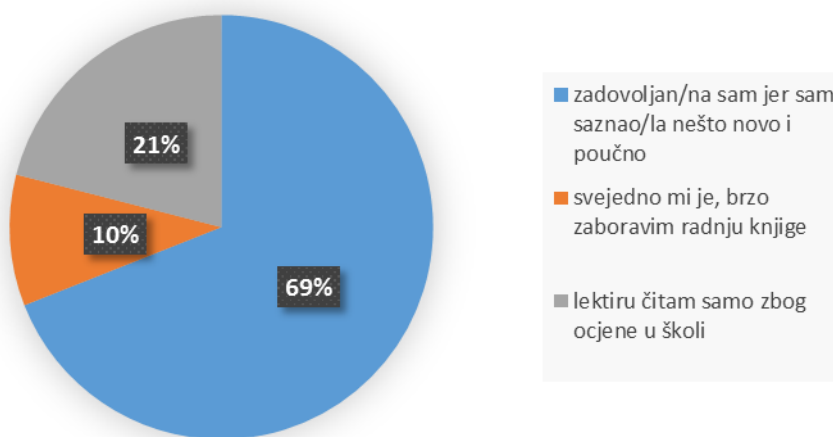
Kod pitanja „Zašto čitaš lektiru?“ 25 ispitanika (43%) odgovorilo je zato što voli čitati a njih 33 (57%) odgovorilo je zato što mora čitati. Daje se naslutiti kako je većina ili svi ispitanici koji su na prethodno pitanje odgovorili kako je čitanje školske lektire dosadno, na ovom pitanju odgovorili da čitaju lektiru samo zato što moraju.

Zašto čitaš lektiru?

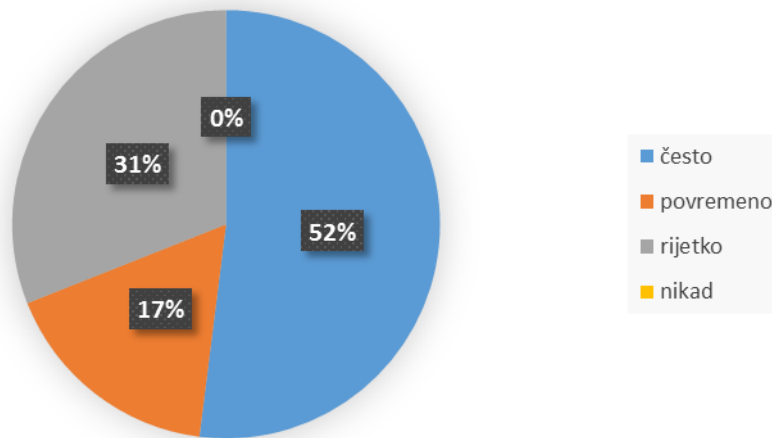
Jedno od pitanja provedene ankete je: „Kako se osjećaš nakon što pročitaš knjigu iz školske lektire?“ Najviše ispitanika, njih 40 (69%) zadovoljni su jer su saznali nešto novo i poučno, slijede ih oni koji lektiru čitaju samo zbog ocjene u školi, 12 učenika što je 21%, dok je najmanje onih kojima je svejedno i brzo zaborave radnju knjige – 6 učenika (10%). Ovaj postotak od 21% onih koji čitaju školsku lektiru samo zbog ocjene u školi, zabrinjavajuć je jer djeca čitaju iz prisile i obaveze a ne užitka.

Kako se osjećaš nakon što pročitaš knjigu iz školske lektire?

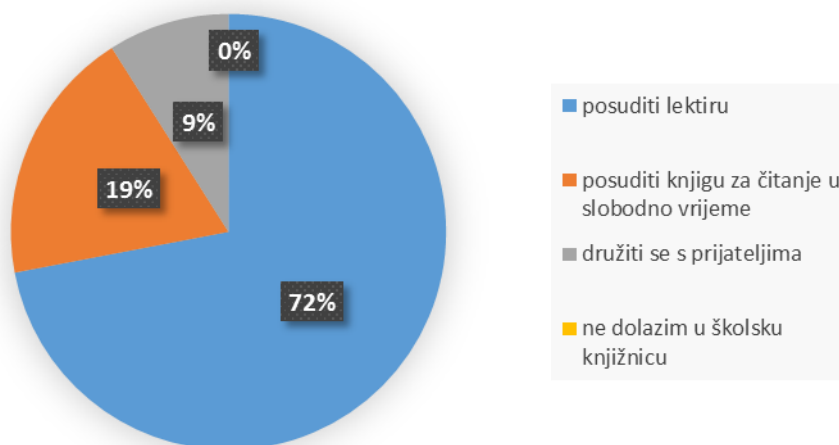
30 učenika (52%) je čestih posjetitelja školske knjižnice, njih 10 ili 17% povremeno posjećuje školsku knjižnicu, 18 ispitanika (31%) rijetko dok odgovor „nikad“ ni jedan ispitanik od njih 58 nije zaokružilo.

Koliko često posjećuješ školsku knjižnicu?

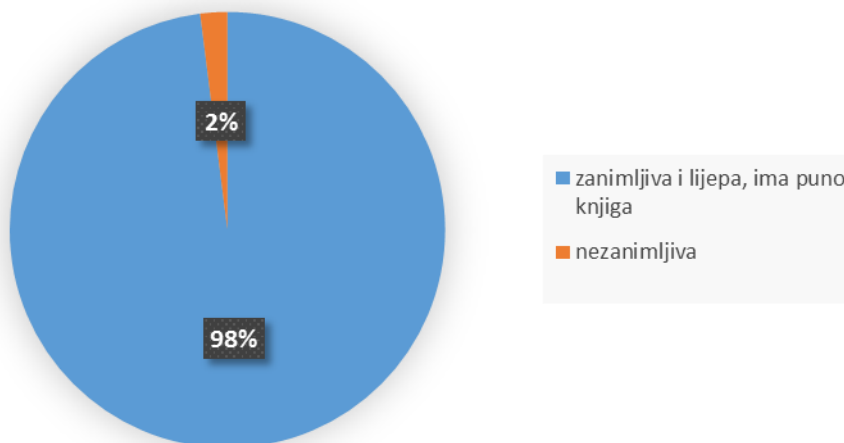
Najčešći razlog dolaska učenika u školsku knjižnicu jest posudba lektire – 42 ispitanika (72%). Zbog posudbe knjige za čitanje u slobodno vrijeme u školsku knjižnicu svrati 11 učenika što je 19%, dok je 5 ispitanika (9%) odgovorilo kako u školsku knjižnicu dolazi zbog druženja s prijateljima. Nitko nije odgovorio kako uopće ne dolazi u školsku knjižnicu. Može se zaključiti kako djeca u školsku knjižnicu dolaze najviše zbog lektire što i jest primarna zadaća školske knjižnice.

Zašto dolaziš u školsku knjižnicu?

Zadnje pitanje koje se nalazi u provedenoj anketi je mišljenje učenika o knjižnici u njihovoj školi. Gotovo svi, 57 ispitanika (98%) odgovorilo je kako je knjižnica zanimljiva i lijepa te da ima puno knjiga, dok je samo 1 ispitanik (2%) odgovorio kako je knjižnica u njegovoj školi nezanimljiva.

Knjižnica u mojoj školi je...

ZAKLJUČAK

Podizanjem standarda knjižnica i škola uvelike se može utjecati na čitalačku kulturu i navike djece. Kod djece je čitanje u fazi razvoja te se njihov ukus tek treba izgraditi i formirati. Problem koji se pojavljuje kod te ciljne skupine je gubitak uloge knjige u prenošenju znanja, kulturnih i estetskih vrijednosti. Uzrok tome je upotreba Interneta, vodiča kroz lektiru kako bi postigli dobre ocjene, uz što manji napor razumjeli tekst i tome slično. Novi mediji utječu na čitalačke navike djece na način da prednost daju novom mobitelu ili tabletu nego knjizi. Sveukupno, čitalačke navike djece slabo su razvijene, a da ne postoji program školske lektire koji ih na neki način tjera na čitanje, one bi bile još slabije razvijene, gotovo nikako. Danas djeca osjećaju kao da je knjiga izašla iz mode. Uistinu, koliko ljudi zna za nove autore i naslove? I gdje saznaju za njih?

Istraživanje koje je provedeno u sklopu ovog rada dokazalo je da učenicima knjiga kao takva nije na prvom mjestu. Igra s prijateljima, gledanje TV-a, vrijeme provedeno na Internetu – sve je to još uvijek ispred čitanja. Polovica ispitanih općenito čita jer voli, a polovica jer mora, dok o pitanju čitanja lektire više jer onih koji je čita jer mora. Što znači da je školska lektira za djecu tortura, prisila i obaveza a ne radost i uživanje. Nezaobilazno je pitanje: Dali doista treba promijeniti naslove i način čitanja i provođenja školske lektire?

Školsku knjižnicu djeca često posjećuju a razlog je posudba lektire što bi značilo da ostale aktivnosti koje im školska knjižnica pruža ili nisu zanimljive ili dosta motivirajuće.

Činjenica koju moramo imati na umu jest da su novi naraštaji stasali na novim medijima te da su oni njihova svakodnevnica. Zato bi suradnja učitelja, knjižničara i roditelja morala biti iznad toga svega i osvijestiti djecu, bilo kod kuće, u školi ili knjižnici kako je knjiga i čitanje nešto što ne izumire i neće nikada te samim time mora postojati u njihovim životima. Nije čitanje čitanje SMS poruka na ekranu ili Facebook poruka, već se čitajući prirodno i spontano (kakav razvoj jezika i treba biti) usvajaju različiti izrazi, širi se fond riječi i povećava sposobnost usmenog i pismenog izricanja vlastitih misli.

Moderno doba i tehnologija kao da ne podrazumijevaju to da i tradicija ima svoju vrijednost. Iako digitalni formati sve više napreduju, a mnoge knjige pretvaraju se u audio zapise, nijedan novi oblik pohranjivanja podataka ne može zamijeniti osjećaj knjige u ruci. Samo riječi koje sami pročitamo možemo interpretirati na sebi svojstven način.

LITERATURA

1. Agencija za mobilnost i programe EU. URL: http://mobilnost.hr/prilozi/05_1393575496_Definicija_skole_i_tijela_lokalnih_ili_regionalnih_vlasti.pdf (2015-10-1)
2. Bettelheim, B; Zelan, K. Čitanje i dijete. // Kako razvijati kulturu čitanja: zbornik. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 1999. Str. 11-21.
3. Centner, Sandra. Kako zavoleti knjigu i čitanje. Đakovo: Tempo, 2007.
4. Cveniđ, Josip. Ljubavni istostranični trokut. // Kako razvijati kulturu čitanja: zbornik. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 1999. Str. 7-10.
5. Čitaj mi: Nacionalna kampanja za poticanje čitanja naglas djeci od najranije dobi. URL: <http://www.citajmi.info/kampanja/> (2015-9-29)
6. Čitanje-obaveza ili užitak : zbornik / priredila Ranka Javor. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 2009.
7. Glavaš, Josipa. Djeca i slobodno vrijeme. URL: <http://www.nzjz-split.hr/userfiles/DJECA%20I%20SLOBODNO%20VRIJEME.pdf> (2015-10-1)
8. Grosman, Meta. U obranu čitanja. Zagreb: Algoritam, 2010.
9. Internetska biblioteka: Zašto čitati svojoj djeci. URL: <http://wol.jw.org/hr/wol/d/r19/lp-c/102001844#h=6> (2015-9-29)
10. Jelušić, Srećko. Dječja knjižnica u razvijanju čitateljske kulture u obitelji. Život i škola 14, 2(2005), str. 77-91.
11. Kako dijete naučiti čitati. URL: <http://www.savjetnica.com/kako-dijete-nauciti-citati/> (2015-10-8)
12. Kvalitetno provođenje slobodnog vremena. URL: <http://www.istrazime.com/skolska-psihologija/kvalitetno-provodenje-slobodnog-vremena/> (2015-10-2)
13. Maleš, D.; Stričević, I. Roditeljsko poticanje čitalačkih vještina u djece predškolske dobi. // Napredak, 144(2003), 2, str. 168-179.
14. Nenadić-Bila, Diana. Igra i čitanje u predškolskoj dobi. // Kako razvijati kulturu čitanja: zbornik. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 1999. Str. 80-86.
15. Pennac, D. Od korica do korica. Zagreb: Irida, 1996.
16. Sabolović-Krajina, Dijana. Neki aspekti čitalačke kulture mladih. URL: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/sabolovic_neki.htm (2015-9-26)
17. Stipčević, Aleksandar. Povijest knjige. Zagreb: Matica hrvatska, 1985.

18. Stipčević, Aleksandar. Socijalna povijest knjige u Hrvata. Zagreb: Školska knjiga, 2004.
19. Stipčević, Aleksandar. Sudbina knjige. Lokve: Naklada Benja, 2000.
20. Stričević, Ivanka. Uloga obitelji u razvijanju čitateljske kulture djece predškolske dobi. // Kako razvijati kulturu čitanja: zbornik. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 1999. Str. 87-90.
21. Šimunović, D. Kako djeci organizirati slobodne aktivnosti. Zdrav život. 2008:65.
URL: <http://www.zdrav-zivot.com.hr/izdanja/stipenijom-do-znanja/kako-djeci-organizirati-slobodne-aktivnosti/> (2015-10-2)
22. Školska knjižnica – informacijska pismenost i poticanje čitanja. URL: <http://os-semovec.skole.hr/upload/os-semovec/images/static3/912/attachment/informacijska%20pismenost%20i%20citanje.pdf> (2015-10-1)
23. The Write Stuff. URL: <http://www.regia.org/manuscript.htm> (2015-9-26)
24. UNICEF – zajedno za djecu. URL: <http://www.unicef.hr/show.jsp?page=190857> (2015-10-22)
25. Visinko, Karol. Interes za dječju priču. // Kako razvijati kulturu čitanja: zbornik. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 1999. Str. 49-63.
26. Vladilo, Ivana. Lektira-radost čitanja ili tortura. URL: <http://free-ri.htnet.hr/knjiznica-vijece/moj%20web/knjiznica%20strojarske%20skole/LEKTIRAzbornik.doc> (2015-10-1)

PRILOZI

PRIMJER PROVEDENE ANKETE U ISTRAŽIVANJU

1. Spol:

- a) muški
- b) ženski

2. Zašto čitaš knjige?

- a) jer volim čitati
- b) jer moram čitati
- c) uopće ne čitam

3. Koliko prosječno pročitaš knjiga?

- a) jednu godišnje
- b) jednu mjesečno
- c) jednu tjedno

4. Što najčešće radiš u svoje slobodno vrijeme?

- a) čitam
- b) na Internetu sam
- c) gledam TV
- d) slušam glazbu
- e) igram se s prijateljima

5. Što misliš o čitanju školske lektire?

- a) zanimljivo je
- b) dosadno je

6. Zašto čitaš lektiru?

- a) jer volim čitati
- b) jer moram čitati

7. Kako se osjećaš nakon što pročitaš knjigu iz školske lektire?

- a) zadovoljan/na sam jer sam saznao/la nešto novo i poučno
- b) svejedno mi je, brzo zaboravim radnju knjige
- c) lektiru čitam samo zbog ocjene u školi

8. Koliko često posjećuješ školsku knjižnicu?

- a) često
- b) povremeno
- c) rijetko
- d) nikad

9. Zašto dolaziš u školsku knjižnicu?

- a) posuditi lektiru
- b) posuditi knjigu za čitanje u slobodno vrijeme
- c) družiti se s prijateljima
- d) ne dolazim u školsku knjižnicu

10. Knjižnica u mojoj školi je:

- a) zanimljiva i lijepa, ima puno knjiga
- b) nezanimljiva